

Anmeldelser

Bengt Jacobsson, Per Lægroid og Ove K. Pedersen (red.), *Europaveje. EU i de nordiske centralforvaltninger*, København: Jurist- og Økonomforbundets forlag, 2001, 323 s., kr. 375,00.

Denne antologi undersøger, hvilke konsekvenser EU-medlemskabet har for centraladministrationen i de nordiske lande. Ud over et indlednings- og afslutningskapitel forfattet af de tre redaktører indeholder bogen kapitler om EU-medlemskabets implikationer for centraladministrationernes generelle organisationsformer (Per Lægroid), om hvor berørt centraladministrationerne er af EU (Per Lægroid), om centraladministrationernes kontakter med EU-systemet (Anders Esmark), om den centraladministrative samordning af EU-politikken (Göran Sundström), om centraladministrationernes relationer til henholdsvis EU-systemet og de nordiske samarbejdsorganer (Gry Larsen), om EU-medlemskabets konsekvenser for samspillet mellem centraladministrationerne og interesseorganisationerne (Ove K. Pedersen) og om forholdet mellem embedsmænd og politikere i EU-politikken (Bengt Jacobsson).

Der er meget godt at sige om bogen. Der er tale om et stringent komparativt projekt. Som redaktørerne gør opmærksom på i indledningskapitlet, udgør de nordiske lande et spændende laboratorium til at studere europæriseringens konsekvenser. Der er eksempler på lande med langt EU-medlemskab (Danmark) og med kort EU-medlemskab (Sverige og Finland) og med kun delvis EU-tilknytning (Norge). Der findes med andre ord god variation – forskningens *sine qua non*. Alt for ofte viser tilsyneladende komparative projekter sig blot at være parallelle landestudier. Det er der ikke tale om her. Alle bogens kapitler er stringent komparative. Videre bygger alle kapitler på et fælles datamateriale indsamlet specielt med dette formål for øje. Endelig skal redaktørerne have ros for at forsyne bogen med et solidt indlednings- og afslutningskapitel. Alt for ofte orker redaktører ikke denne opgave – med den følge, at antologier alt for ofte fremstår som et omslag om måske hver for sig spændende kapitler, men uden nogen rød tråd. Heller ikke det er der tale om her.

Indledningskapitlet redegøres for bogens synsvinkler. Der er tale om fire overordnede perspektiver. I det første anskues EU som drivkraften i nationalstaternes forvaltningspolitik. Forvaltningens omgivelser (her EU) ses altså som determinerende for forvaltningens udvikling. I det andet perspektiv ses nationalstaterne som strategiske aktører, der bevidst anlægger nationale strategier for tilpasningen til EU. I det tredje perspektiv betones den institutionelle arv i hvert land, hvilket giver anledning til en forventning om stiafhængighed. Endelig anlægges – et måske mindre klart – perspektiv om adaptiv tilpasning. Der er tale om perspektiver, der er velkendte i forvaltningsforskningen, og redaktørerne placerer dermed projektet centralt i den teoretiske debat på området. Herudover argumenterer redaktørerne for, at en række betingende faktorer må tages i betragtning. Det drejer sig om forhold såsom national forvaltningsmodel og EU-medlemskabets længde.

På denne baggrund opstilles en række konkrete hypoteser, der efterprøves nærmere i bogens kapitler. Det forventes, at de nordiske centraladministrationer bliver præget af transnationalisering, yderligere segmentering, flere koordinationsudfordringer og flere internationale kontakter ud over EU. Men samtidig forventes en vis inert i omstillingen. I afslutningskapitlet sammenfattes bogens resultater. Ikke overraskende peger bogens analyser på, at alle hypoteserne har noget for sig. Men der gøres også korrekt opmærksom på, at landeperspektivet kan være misvisende. Der er mange lighedstræk mellem sektorer eller forvaltningsniveauer uafhængigt af land.

Jeg har to anker mod bogen. Den første er den vigtigste. Den vedrører data-materialet. Som sagt er det indsamlet specielt med bogens analyser for øje og bruges i alle bogens kapitler. Det er et stærkt udgangspunkt. Men datamaterialet er ikke uden problemer. Det består af svar på spørgeskemaer, som er udsendt til forvaltningsenheder i alle fire lande. Der er udsendt et spørgeskema til alle de centraladministrative enheder i de fire lande, som har en vis berøring med EU. I alt er der udsendt godt 1.300 spørgeskemaer fordelt med 3-400 i hvert land. Der er altså tale om et ganske omfangsrigt materiale. Betænelighederne knytter sig til, hvad der spørges om. Grundlæggende spørges til faktuelle forhold, for eksempel hvor meget tid forvaltningsenheden sidste år brugte på EU-relateret arbejde. Der er to farer ved den slags spørgeskemaer. Den første er, at der i sagens natur er tale om respondentens vurdering af det pågældende faktuelle forhold, altså ikke om en direkte afdækning af det faktuelle forhold. Her sniger den første fejkilde sig ind. Den næste er, at respondenterne ikke altid er uden interesser i svarene. Ud over simple fejlvurderinger er der altså også en fare for strategiske svar.

Begge problemer plager bogens analyser. I kapitel 3 analyserer Per Læg Reid, hvor berørt forvaltningen er af EU. Dataene viser, at Danmark er mindre berørt end Sverige og Finland (tabel 3.1, p. 74). I samme kapitel påvises, at EU-medlemskabet har mindre konsekvenser for de centraladministrative enheder i Danmark end i Sverige og Finland (tabel 3.3, p. 76). Læg Reid er selv opmærksom på, at en nærliggende forklaring på disse overraskende resultater er, at de danske respondenter ikke i samme omfang som de svenske og finske reflekterer over EU-medlemskabets betydning, fordi EU-arbejdet er mere rutineret i Danmark på grund af det længere medlemskab. De afdækkede forskelle kan altså skyldes simple fejlvurderinger hos respondenterne.

Faren for strategiske svar er også relevant. I kapitel 7 om interesseorganisationer bruger Ove K. Pedersen svarene på følgende spørgsmål fra spørgeskemaundersøgelsen: "I hvilken grad har afdelingen lykket sig med at få sine opfatninger og ønskemål i EU/EØA-relaterede spørgsmål akcepteret i interesseorganisationer?" (spm. 23F i spørgeskemaet). I kapitel 8 om forholdet mellem embedsmænd og politikere bruger Bengt Jacobsson svarene på følgende spørgsmål: "I hvilken grad forekommer der uenigheder mellem politisk ledelse og forvaltningen?" (spm. 22G i spørgeskemaet). I begge disse tilfælde kan man have tvivl om, hvorvidt respondenterne ikke har en interesse i at fremstille forholdene mere positive, end de reelt er. Jacobsson er opmærksom på faren. Svarene på det nævnte spørgsmål om uenigheder viser, at der ikke i et eneste af de nordiske lande findes eksempler på alvorlige konflikter mellem embedsmænd og politikere (tabel 8.10, p. 230). Jacobsson no-

terer skeptisk om dette resultat: "Vi har svært att tro att konflikter helt skulle vara frånvarande när det gäller EU-frågor" (s. 231). Det er det svært at være uenig i. Men det løser ikke det grundlæggende validitetsproblem i datamaterialet.

Validitetsproblemet kunne have været afhjulpet ved at gennemføre en validitetstest af svarene på spørgeskemaerne. Dette kunne ske ved at sammenholde svarene med, hvad andre data om de samme forhold viser. Eksempelvis noterer redaktørerne på p. 249, at svarene på et spørgsmål om, hvorvidt forvaltningsenhederne i dag er mere berørte af EU-medlemskab end for fire år siden, viser det samme resultat som en opgørelse af forvaltningsenhedernes rejseaktivitet til og fra EU. Denne oplysning styrker tilliden til svarene på det pågældende spørgsmål. Man kunne ønske sig flere af den slags validitetscheck.

Når dette er sagt, skal det også retfærdigvis siges, at de fleste forfattere er bevidste om begrænsningerne i datagrundlaget, og at kapitlerne indeholder eksempler på gode og solide analyser, der bringer nyt frem. Jeg nød i særlig grad Per Lægreids undersøgelse af EU-medlemskabets konsekvenser for organisationsformerne i de nordiske centraladministrationer (kap. 2) og Bengt Jacobssons indsigtsfulde diskussion af forholdet mellem embedsmænd og politikere i EU-politikken (kap. 8).

Den anden anke mod bogen er, at datamaterialet – trods dets begrænsninger – ikke udnyttes tilstrækkeligt. Det er næppe kontroversielt at påstå, at EU-medlemskabets konsekvenser for centraladministrationen er et komplekst og multikausalt fænomen. Der er altså behov for multivariate analyser, hvilket datamaterialet også burde give mulighed for. Med undtagelse af Per Lægreids undersøgelse af organisationsformer i kapitel 2 er bogens undersøgelser dog generelt begrænset til bi- eller trivariate analyser. Med de nævnte forbehold udgør bogen alt i alt et efterstræbelsesværdigt eksempel på et komparativt anlagt forskningsprojekt. Alene af den grund burde den finde mange læsere.

Jens Blom-Hansen
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Tine Damsholt, *Fædrelandskærlighed og borgerdyd*, Københavns Universitet: Museum Tusulanums Forlag, 2000, 369 s., kr. 298,00.

For to hundrede år siden var der patrioter i Danmark. Patrioter var borgere, som var opfyldt af en særlig form for subjektivitet eller individualitet, der gjorde dem selv til loyale og tjenstvillige deltagere i et politisk fællesskab, hvor kongen garanterede den enkeltes frihed, velfærd og sikkerhed, mod at enhver var villig til at yde sit til fædrelandets bedste. Patriotismens tid var længe før Grundlov og folkestyre, dengang da den revolutionære vind fra den franske oplysning blæste mildt ind over en gryende borgerlig offentlighed, der trodsede censuren i København, og før de uheldige alliancer og krige der skulle reducere den danske helstat så drastisk.

Næppe alle indbyggere i Danmark nåede at blive patrioter. Men Tine Damsholts bog analyserer overbevisende det sprog om fædrelandskærlighed, der var forbun-

det med reformer af militær organisation og udskrivningspraksis, stavnsbåndets ophævelse, direkte skatteudskrivelse og national skolepligt. I et indledende teoretisk kapitel lægger Damsholt sig op af de forskere, som Charles Tilly og Michael Mann, der betoner krigs- og forsvarsrelationer mellem stater. Hun har dog særlig forkærlighed for den Boserup-Højrupske version af Clausewitz. Højrup forbinder den gamle krigsteoretiker med en Althusser-inspireret teori om interpellation af en allerede "genkendt" selvbevidsthed i subjektet. I dette tilfælde er det en selvbevidsthed om patriotisk forsvarsvilje. Hertil lægger Damsholt selv Foucaults skrifter om *gouvernement*, idet hun efterspørger en teori, der både rummer begreber om statens rolle og om selve subjektiveringsprocessen blandt konkrete individer. Som i andre nyere læsninger betones dobbeltheden i den moderne subjektivering/disciplinering, der både skaber underkastelse og selvbevidste, handlende subjekter.

Damsholt udfolder det Foucaultske perspektiv i en række analyser af den patriotiske ideologis komponenter og sociale praksisser. Med eller uden den teoretiske overbygning er de grundige empiriske afsnit herom særdeles læseværdige. Et første kapitel handler om den danske version af den patriotiske diskurs, der i vidt omfang blev knyttet til en kontraktteoretisk legitimering af enevælden. Damsholt viser, hvordan kongemagtens legitimitet og det rimelige krav om borgerens loyalitet og opofrelse i taler og artikler var snævert sammenknyttet med italesættelsen af det enkelte individs forventning om velfærd. Næste kapitel beskriver dragter, mindesmærker, haver og fester som patriotiske symboler, der refererede til bestemte myter, ideelle følelser og dyder. Andre kapitler omhandler kvindernes særlige indskrivning i den patriotiske diskurs som gode mødre samt betydningen af det nye skolevæsen og gymnastikundervisningen på landet som midler til disciplineringen af bondestanden. Ifølge Damsholt var bønderne mere implicerede i den patriotiske mobilisering end tidligere antaget. Endelig behandles den militære udvikling fyldigt.

Bogen er overmåde interessant, ikke mindst fra et politologisk synspunkt. For det første analyserer den en række temaer, der er af afgørende betydning for at forstå det moderne Danmarks politiske kultur og nationale identitet. Der henvises ofte til den danske helstat og den kosmopolitiske forhistorie til nationalismen. Men den nærmere karakter – de retoriske komponenter og institutionelle forankringer – af periodens politiske sprog har stået mindre klart. For nogle år siden udkom en række værker af mentalitetshistorisk karakter om forskellige perioders og grupperes konstruktion af "det danske", herunder et flerbindsværk om dansk identitetshistorie. Denne litteraturs kvaliteter ufortalt mangler vi stadig en systematisk historisk-sociologisk og begrebshistorisk forankret forskning om det diskursive rum, hvor indenfor forskellige visioner af Danmark som et moderne *politisk* fællesskab har kunnet iscenesættes. Den savnes ikke mindst i forhold til dansk politologi under tiden lidt ahistoriske tilgang til politisk kultur.

Damsholts bog slutter før den danske nationalisme for alvor kommer ind på scenen. Men hun har behandlet denne i anden sammenhæng og perspektiverer løbende fremad. I skiftet til nationalismen ændredes perspektivet "fra kongemagten til folket, fra en antik inspireret ikonografi til den norrøne fortid, fra dyrkelsen af enkeltstående helte til det almindelige, anonyme folk, fra det patriotiske broder-

skab mellem nationer i samme fædreland til en nation bundet sammen af sprog, historie og folkeånd i eget fædreland" (p. 345). Den patriotiske diskurs var ikke periodens eneste politiske sprog. Men ved at identificere det, muliggøres interessante yderligere spørgsmål. Hvorfor kunne patriotisme ikke forbindes med en demokratisk ideologi, som det skete i USA? Hvad var forholdet mellem den senere kulturnationalisme og de tilbageværende patriotiske elementer? Hvorfor og hvordan blev borgerskabet *nationalliberalt*? Hvad er den nok så berygtede "tyske" models sprækker i dens danske aftapning – jf. for eksempel Grundtvigs ofte omtalte politiske og voluntaristiske elementer? Og videre – hvad blev der af det danske begreb om borger/borgerskab/borgerdyd, da nationen dannedes, eller da arbejderbevægelsen senere tog over? I halvfemsernes politologiske demokrati- og velfærdsstatsteoretiske diskussion om medborgerskab mangler den historiske dimension helt. Det karakteristiske, relative fravær af *ord* for et sæt af borgerværdier om politiske forpligtelser, status og identifikation gør både kontinuitet og brud så meget mere interessante. Der mangler stadig en solid begrebshistorisk og historisk sociologisk installering af den danske *citizenship model*, både i forhold til den fransk-tysk-engelske triangel og til Norden.

For det andet er bogen interessant ud fra en normativ og teorihistorisk vinkel. Forskellige ideer om patriotisme som en løsning på politisk solidaritet kan føres tilbage til det klassiske Grækenland og Rom. Det er ikke bogens anliggende at beskæftige sig med patriotismebegrebernes lange rejse over renæssancens bystater til det demokratiske Nordamerika eller ind i den fransk-jakobinske tradition. Men det er alligevel interessant at se, hvordan det fleksible begreb i Danmark kunne bruges til at legitimere ikke blot et monarki, som i England efter revolutionen, men et (opinions)oplyst enevælde. I lyset af den standende debat om begrebet – den føres af filosoffer som Margaret Canovan, Jürgen Habermas og Veit Bader og af begrebshistorikere som Maurizio Viroli og Mary Dietz – er der flere andre pointer. Dels viser det danske eksempel, hvordan det gamle republikanske begreb uden vanskeligheder kunne forbindes med oplysningstidskonnotationer af rationalisme og kontraktteori, samtidig med at den konceptuelle forbindelse mellem nødvendig borgerdyd, individets frihed under retfærdig lov og behovet for både følelsesbåret og alligevel interessebaseret identifikation blev bevaret.

Der næst betoner Damsholt ganske overbevisende, imod Ole Feldbæk, at den patriotiske diskurs trods en vis kontinuitet var andet og mere end protonationalisme. Ikke nok med at den henviste til universalistiske, politiske værdier, der var forbundet med ideer om en kontrakt mellem konge og folk (hvor sprog og kultur var underordnet) eller om helstatens ligeværdighed mellem de enkelte folk med en fælles fyrste (p. 119). Der var heller ikke den samme vægtning som i den senere nationalisme af fællesskabets skarpe afgrænsning. Damsholt medgiver, at diskussionen om indfødsret refererede til spørgsmål om, hvem der kunne være borgere – hvem fædrelandet kunne stole på. Her synes fødested og sprog nok at være kriterier for, hvem der ikke "blot kunne skifte fædreland" (p. 122) og dermed at pege frem mod det næste århundredes nationalromantiske eksklusion. Men bortset fra at afgrænsningen netop blev anskuet rent instrumentelt (som også for eksempel i Rousseau), viser Damsholt, at nittenhundredetalssynsvinklen overser det vigtig-

ste: Patriotisme handlede ikke så meget om udelukkelse som om effektiv motivation eller forpligtelse.

Endelig demonstrerer Damsholts bog, at også patriotisk identifikation var noget meget konkret, på trods af den stadige kobling af fædrelandets vel til de abstrakte værdier om frihed og lighed mellem borgere. Flere af samtidens "didaktiske statsfester" (p. 144) bringer Rousseaus berygtede *spectacles* i erindring. Man tænker uundgåeligt her på mange forfatteres skepsis med hensyn til spørgsmålet, om ikke patriotisk solidaritet, sine værdige idealer på trods, har en del til fælles med senere nationalistiske kortslutninger. Der er ganske langt til Jürgen Habermas' velkendte ide om en liberal, kommunikativ forfatningspatriotisme.

For det tredje er bogen et interessant forsøg på at applicere Foucaults magtbegreb og diskursteoretiske perspektiv på et empirisk forskningsfelt. Læseren mindes jævnligt om, at dette eller hint fænomen er udtryk for en "subjektiveringsproces", en "disciplinering" eller en "mikrofysik". Den teoretiske gennemlæsning af perioden med Foucaults begreber er en nyttig didaktisk øvelse for den uindviede. Om perspektivets overlegenhed egentlig påvises, er en anden sag. Damsholt annoncerer temmelig ærbødigt sin anvendelse af Mesterens metode (pp. 56-59). Men som det ofte ses, er den analyse, der ses i det skrevne, lige så meget båret af en række almindelige, kontekstuelle tekstfortolkningsstrategier. De virker i øvrigt overbevisende. Forfatteren betoner også, hvordan Foucault gør op med instrumentalistiske og intentionelle teorier om staten som en agent eller maskine, der genererer ideologi i befolkningen som et rent udvendigt fænomen, a la falsk bevidsthed. Men diskussionen af Foucaults bemærkninger om statens rolle som en "betingelse for en særlig form for individualitet" – en bestemmelse, der dernæst associeres til Althusers teori om ideologiske statsapparater (p. 67) – bekræfter nu blot denne læser i hans fordom om Foucault selv som en temmelig urekonstrueret funktionalist.

Det valgte perspektiv inddrager rigtignok subjektet på en mere tilfredsstillende måde end mange teorier om forholdet mellem stat og ideologi. Damsholts kritik af Charles Tilly og Michael Mann for at tage befolkningernes selvbevidsthed for givet er dog firkantet. Den generelle pointe om, at befolkningen må genkende sig selv som folk (borgere), før de forhandler om visse rettigheder og pligter, er bestemt væsentlig. Bestemte kollektive subjektivitetsformer skifter. Men det er ikke det samme som, at subjektivitet eller autonomi som sådan er historisk. Denne kontroversielle filosofiske position indtog Foucault godt nok, og mange efterhånden med ham. Damsholt anholder, at befolkningerne hos både Tilly og Mann begynder at stille krav, når de sættes under pres, uden at de to forklarer "hvorfor ... tvangsmidlernes beherskere ikke blot tvinger deres magt igennem" (p. 45). Men som for eksempel Barrington Moore har påvist, har der igennem hele verdenshistorien – altså også før og uden for den moderne (vestlige?) subjektivitets historie – været mere eller mindre amorfe oprør, når masserne følte, at grænsen for unødvendig lidelse var overskredet.

Historikeren Thorkild Kjærgaard anmeldte bogen i *Weekendavisen* (12-18.01.2001) og frakendte den stort set enhver værdi. Selv om en anmeldelse ikke bør kommentere en anden, skal jeg blot her over for eventuelle læsere af Kjærgaards registrere min undren. Måske havde han forvekslet den med en anden bog. Der er

nogle stave- og notefejl, af og til gentages pointer, men bogen er væsentligt bedre redigeret fra forlaget Museum Tusulanum end vanligt i danske akademiske udgivelser. Den er dertil velskrevet og smukt sat op med farvebilleder og andre illustrationer. Foucault til sofabordet, simpelthen.

Per Mouritsen
Institut for Statskundskab
Københavns Universitet

Peter Bogason, *Public Policy and Local Governance, Institutions in Postmodern Society*, Cheltenham, UK: Edward Elgar, 2000, 200 s., \$25,00 (pb).

Denne bog er udkommet i Elgars serie: "New Horizons in Public Policy" redigeret af Wayne Parsons. Dens centrale budskab er, at der er behov for at udvikle nye *policy*analytiske begrebsapparater til analyse af *policies* i samfund, der er præget af postmoderne forhold.

Bogason kontrasterer det moderne samfund med det postmoderne for at nå frem til en række udsagn om konsekvenserne for *policy*analysen og tager det for givet, at der er sket så markante ændringer, at eksisterende *policy*analytiske modeller må revideres. Fragmenteringen og decentraliseringen i det postmoderne samfund udfordrer en klassisk *top-down* forståelse af *policy*analysen, fordi der både er større differentiering og færre generelt anvendelige standarder, men samtidig større rum for lokal tilpasning og udvikling. Der er brug for nye modeller, der tager hensyn til diversitet, går på tværs af enkeltorganisationer, tager hensyn til ansatte og klienters problemopfattelser, betoner forandringsproces frem for stabilitet, strukturering frem for struktur, og er egnede til at analysere de nye måder, aktørerne optræder på under postmoderne betingelser. I konstruktionen af sådanne modeller anlægges en tværfaglig tilgang, der trækker på teorier fra politologien, *public administration*, *policy*analyse og organisationssociologi. Det angives, at tilgangen placerer sig i trekanten mellem *New Public Management*, de nye normativister og diskursteoriene.

Med dette som udgangspunkt handler den centrale del af bogen (kapitlerne 3-6) om, hvordan *policy*analytiske modeller kan konstrueres, så de indfanger de komplekse processer på det lokale niveau, hvor kollektivt handlende netværksaktører søger offentlig indflydelse under påvirkning af en institutionel omverden, som de samtidig selv påvirker. Modelkonstruktionen bygger i første omgang på, at aktørerne også under postmoderne vilkår, hvor individualiseringen ellers fremhæves, har behov for at handle kollektivt og søge indflydelse på den offentlige magtudøvelse i og omkring staten. Dette må i højere grad end tidligere ske i mere eller mindre institutionaliserede netværk, fordi *policies* udspiller sig i et fragmenteret organisatorisk landskab (Danmark fremhæves som typisk, med decentraliseret serviceproduktion, brugerbestyrelser og lokalråd, statslige puljer og udlicitering).

Næste trin er, hvordan institutionel teori kan anvendes til at forstå kollektiv handlen i netværk, hvor offentlige *policies* dannes, og svaret bliver en forståelse,

der overvejende bygger på Giddens' strukturingsbegreb kombineret med en *bottom-up* tilgang, idet rene *rational choice*-prægede individualistiske tilgange og kollektivistiske tilgange med deres betoning af institutionernes ordens- og normskabende funktion afvises som dækkende. I kapitel 5 præciserer Bogason sit institutionsbegreb således:

"A political institution is an authoritative interaction network linked to a policy problem. Among the participants in the network one can identify a set of general norms for behaviour and a set of positions with specified rules for behaviour. The institution has a potential to help generate order in relation to the policy problem. It tends to induce a collective understanding of meaning among the participants".

Med denne definition som udgangspunkt identificeres hovedelementerne i Bogasons model i form af *policy*problemer, positioner, normer og regler samt orden og mening, og der gives i kapitlet en række detaljerede bud på, hvordan modellen kan udfoldes. Kapitel 6 beskriver derefter en række traditioner inden for *bottom-up* analyser spændende fra postpositivistiske over kritisk teoretiske til den socialkonstruktivistiske. Inden for sidstnævnte tradition, som Bogason selv tilhører, præsenteres en række eksempler på *bottom-up* analyser. De fleste og mest detaljerede stammer fra kredsen bag forskningscenter for lokal institutionel forskning på Roskilde Universitetscenter.

Det er på mange måder en spændende og ambitiøs bog. Den kommer langt omkring og trækker på delbidrag fra mange samfundsvidenskabelige discipliner, og der er ikke tvivl om, at forfatteren er godt inde i sit stof, og der demonstreres et stort overblik. Selv om det ikke er bogens primære ærinde, kan den faktisk med udbytte læses videnskabshistorisk, idet mange af de teoretiske og metodologiske retninger, der har præget *policy*analysen, organisationssociologien og *public administration* de sidste årtier, præsenteres og kommenteres.

Med afsæt i forestillingen om et postmoderne samfund og med afstandtagen både til individualistiske metodiske tilgange og til kollektivistiske formuleres en tredje vej, hvor struktur-aktørsamspillet og processerne betones, og hvor der lægges vægt på, at lokale aktører undervejs i en *policy*proces opnår ny indsigt og tilpasser deres kollektive adfærd derefter. I sine socialkonstruktivistiske grundtræk er denne tilgang ikke ny, men argumentationen og synspunkterne er alt i alt ganske overbevisende.

Alligevel kan der selvfølgelig rejses indvendinger og stilles spørgsmål til bogen. For det første hviler tilgangen på argumentet om det postmoderne samfunds gennemslag, og dette udgangspunkt problematiseres ikke i bogen bortset fra nogle spredte bemærkninger om, at der i virkelighedens samfund ofte er tale om blandinger af moderne og postmoderne tendenser. Men hvad er et passende *policy*-analytisk svar på et blandingssamfund, eller sagt på en anden måde, hvor er grænserne for analyseapparatets anvendelighed? Det er jo ikke uden videre givet, at svaret på det postmoderne samfund er et nyt begrebsapparat.

For det andet bliver begrebsapparatet kompliceret og præget af overlappende begreber måske som følge af de mange deldiscipliner, der trækkes på. Det gælder selve institutionsbegrebet, jf. citatet ovenfor, men også modellen for netværksana-

lysen, hvor der for eksempel indgår nært beslægtede begreber som "fælles forståelser" (normer), aktørroller (med rolleforventninger) og fælles kerneværdier, uden at forholdet mellem dem bliver forklaret (pp. 135-136), og det skaber ikke stor analytisk klarhed.

For det tredje var jeg spændt på at se det analytiske apparat i anvendelse, og selv om de empiriske eksempler i kapitel 6 gav en fornemmelse af mulighederne og især forskellene i forhold til en traditionel *top-down* analyse, så var jeg alligevel lidt skuffet. Jeg havde forventet en klarere eksemplifikation af struktureringsgangen og processernes betydning og betydningen af ændringer i holdninger og synspunkter hos aktørerne undervejs, for det er det, læseren stilles i udsigt. I stedet får vi en udmærket dokumentation for forskelle i de typer af indsigt, man kan opnå ved en *bottom-up* tilgang kontra en *top-down*, men det er ingen ny indsigt. Jeg ville have foretrukket en mere omfattende *case*analyse, hvor begrebsapparatet for alvor var blevet sat i spil, og hvor dets grænser kunne være blevet afsløret. Så måtte der gerne for min skyld have været mindre omfattende og detaillerede redegørelser for de mange samfundsvidenskabelige teorier og positioner, der har givet inspiration til bogen. Disse kritiske bemærkninger ændrer ikke ved, at bogen giver et godt bidrag til udviklingen af *policy*analysens begrebsapparat.

Peter Kragh Jespersen
Institut for Økonomi, Politik og Forvaltning
Aalborg Universitet

Anders Berg-Sørensen (red.), *Etik til debat. Værdier og etik i den offentlige forvaltning*, København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2001, 200 s., kr. 225,00.

Etik til debat er en artikelsamling baseret på de oplæg, der blev givet på en konference om "Etik i den offentlige forvaltning" arrangeret af Institut for Statskundskab, Københavns Universitet i november 2000. Bidragene er blevet samlet af Anders Berg-Sørensen, der ud over at indlede bogen også har et selvstændigt bidrag.

Lundquist lægger i sit bidrag ikke skjul på det politiske budskab. Lundquist fastholder de offentligt ansatte som de eneste, der kan bruges som modkraft mod økonomismen. Efter en sådan kampskriftslignende indledning er det svært at vurdere resten af bidraget neutralt. I et senere afsnit (p. 16) bliver statskundskabsforskere kategoriseret i tre grupper: Magtens kritikere, magtens lakajer og magtens nyttige idioter. Gæt hvor Lundquist placerer sig selv, og hvor de "rent empiriske" forskere bliver placeret!

Herefter klassikeren om det offentlige etos. Lundquist tildeler embedsmændene rollen som demokratiets vogter, mest fordi der ikke findes noget alternativ. Den økonomiske elite, de intellektuelle, massemediernes, fagforeningslederne, de professionelle osv. har ikke de ønskværdige egenskaber, men embedsmændene har "i rigt mål egenskaber, som kan komme til nytte i demokrativogterrollen" (p.

20). Embedsmændene er naturligvis underlagt et politisk system og er undergivet demokratisk kontrol, men både som medborgere og som embedsmænd har de pligt til at påtage sig et personligt, moralsk ansvar, som ikke kan tørres af på andre.

Der lægges vægt på, at embedsmændene har en kritisk holdning til deres arbejde og siger fra, selv i situationer hvor det næppe er velset. Det er en relevant og nødvendig tilgang til arbejdet i for eksempel centraladministrationen, og det har vel været den væsentligste lære af Tamilsagen. Men Lundquist stopper ikke her. Fortørrelsen over markedets indmarch i den offentlige sektor er svær at skjule, og der opstilles bud på, hvorledes man kan understøtte vogterrollen. Lundquist har gennem årene med stor ihærdighed diskuteret disse demokratiproblemer. Det er væsentligt, at statskundskabskandidater og –studerende er opmærksomme på problemstillingen. Men karakteren af kampskrift og politisk forbitrelse kunne vel give anledning til overvejelser om, hvor central en rolle netop denne tilgang skal have i uddannelsen af kommende generationer af embedsmænd.

Hvor Lundquist skriver flydende og engageret, ligger det noget tungere med tilegnelsen af Øjvind Larsens bidrag om "Etik og moderne reflektiv ledelse i den offentlige forvaltning". Der indledes med en god oversigt over udviklingen i forvaltningsteoriene og med en systematisering af idealtyper under fællesbegrebet *NPM*. Sværere bliver det, når Habermas og ikke mindst Luhmans autopoietiske systemer inddrages. Der bringes en drøftelse af Weber, Habermas, Luhman og Thyssen om modernitet og værdiledelse. Gennemgangen er meget abstrakt og næppe befordrende for en debat, som det vel ellers har været meningen med udgivelsen af artikelsamlingen.

Det kunne have været interessant, om Øjvind Larsen havde undladt den meget teoretiske tilgang for til gengæld at bearbejde problemstillingen om kravet om reflektiv ledelse i forhold til den dominerende *NPM*-filosofi. Der er for mig ingen tvivl om, at denne værdidiskussion er påtrængende. Hvis man går lidt let hen over teoriafsnittene, er Øjvind Larsens bidrag en god igangsætter af en sådan diskussion.

Eva Sørensen tager afsæt i faktiske holdninger og erfaringer hos fem forvalteres erfaringer med at arbejde i en mindre kommune, der er gået langt med "institutionaliseringen af netværksstyre". Artiklen indeholder en interessant og letlæst beskrivelse dels af arbejdsvilkårene i en netværksorganisation dels af frustrationerne på grund af uklare rollefordelinger mellem politikere, forvaltere og interessenter.

Konklusionen er, at de demokratiske problemer med administratorrollerne beror på det demokratiperspektiv, man anvender. Hvis man tager afsæt i det repræsentative demokrati – "aggregativt demokrati" – ser det sort ud for demokratiet. Lægger man derimod vægt på udviklingen af tætte samarbejdsrelationer mellem så mange aktører som muligt – "integrativt demokrati" – er der til gengæld meget positivt at sige om netværksforvaltningen.

Lotte Jensen tager i sit bidrag om Finansministeriet afsæt i kampen om de forskellige værdier, der er båret af forskellige interessenter i organisationerne selv og deres omgivelser. Det etiske rum for Finansministeriet er knyttet til forståelsen af rollespillets karakter, og grænseposterne – i begge retninger – nås, når man

underspiller eller overspiller rollen som almenvellets repræsentant i forhold til kollegerne i ressortministerierne, der sædvanligvis vil fremme særinteresser. Lotte Jensens konklusion er blandt andet, at Finansministeriets styrke er afhængig af, om medarbejderne besidder analytisk sans og god politisk dømmekraft.

Lotte Jensens artikel er baseret på tiden med Mogens Lykketoft som meget stærk finansminister, der via styringen i regeringens økonomiudvalg havde mulighed for at påvirke politikdannelsen i et betydeligt omfang. I forbindelse med regeringsskiftet ultimo 2001 er det centrale koordinerende regeringsudvalg blevet placeret i Statsministeriet. Det vil være interessant, om Lotte Jensen vil fortsætte sine studier af Finansministeriet set i lyset af dette scenskift.

Asbjørn Sonne Nørgaards artikel om "Det institutionelle valg og dets konsekvenser" giver en frugtbar oversigt over tre prototypemodeller: Klassisk bureaukrati, Professionel model og Administrativ korporatisme. Herefter vurderes anvendeligheden af to styringsprototyper: Mål- og rammestyling samt brugerbestyrelser. Nørgaards pointe er, at man i praksis kan opnå gode resultater ved en hensigtsmæssig blanding af de administrative modeller og de forskellige styringsformer, men at man også kan opnå den værste af alle verdener ved en uigennemtænkt blanding. Artiklen rummer nogle gode systematikker og har i øvrigt til formål at advare mod en for troskyldig styringsoptimisme i tilknytning til udvikling af de mange nye "mikroøkonomiske" styringstiltag.

Martin Marcussen og Mette Zølners artikel om franske forvaltningsværdier giver et spændende indblik i en noget anderledes forvaltningskultur. Den giver en meget interessant, konkret gennemgang af blandt andet den franske præsidents retsansvarlighed, men emnet falder ikke naturligt ind i samlingen.

Redaktøren Anders Berg-Sørensen bidrager selv med en artikel om ombudsmanden og god forvaltningsskik. Emnet er interessant, men desværre bidrager forfatteren kun i begrænset omfang med en anvendelig tilgang til emnet. Der gives en gennemgang af den franske filosof, Paul Ricoeurs, etikdefinition. Efter en gennemgang af de dialektiske felter i Ricoeurs etikdefinition og en konkret gennemgang af ombudsmandsinstitutionen og Forvaltningsloven fra 1985 afrunder forfatteren artiklen med en mere principiel diskussion baseret på såvel Ricoeurs kritiske hermeneutik som en diskursanalytisk tilgang. Her springer kæden af, muligvis ikke for forfatteren, men i alle tilfælde for undertegnede læser.

Det er min oplevelse, at det sikkert velmente forsøg på at introducere en etikdiskussion blandt de embedsmænd, der dagligt mærker skoen trykke, fuldstændigt slår fejl, når man insisterer på at bruge kritisk hermeneutik og ikke mindst diskursanalyse som teoretisk referenceramme. Det ville være befriende, om der i universitetsmiljøerne var en selvkritisk holdning til, hvorvidt den diskursanalytiske tilgang virkelig er et relevant begreb at plage sagesløse studerende og andre med. Der er desværre en alt for nærliggende risiko for, at de praktiske brugere står af og ikke lader sig inspirere af relevante kritiske røster fra forskningsmiljøet.

Johannes Due
Sygeforsikringen Danmark

Brian E. Dollery and Joe L. Wallis, *The Political Economy of Local Government. Leadership, Reform and Market Failure*, Cheltenham, UK: Edward Elgar, 2001. X + 252 s., £59,95.

Denne bog prøver at forstå kommunernes organisation, finansiering og opgavesammensætning med udgangspunkt i et traditionelt økonomisk perspektiv. Undervejs når forfatterne at trække på en række forskellige teoretiske perspektiver og empiriske erfaringer fra flere lande. Projektet lykkes delvist.

Forfatterne starter med to solide teorikapitler, hvor de opridser, hvad økonomien – både i klassisk og nyere version – har at sige om kommunernes rolle i samfundet. Herefter er gennemgangen struktureret efter den kendte sondring mellem markedssvigt og statssvigt. Der er tale om en stringent og loyal redegørelse af kendt teori. Men det lykkes forfatterne på dette grundlag at udlede nye og kontroversielle hypoteser.

Hvad angår markedssvigt (kap. 2), gennemgår forfatterne først de kendte argumenter for statsintervention i forbindelse med forekomsten af eksternaliteter, offentlige goder, ukomplette markeder mv. De påpeger korrekt, at appliceringen af denne tankegang på den kommunale verden ensidigt har fokuseret på én bestemt type markedssvigt, nemlig forekomsten af (lokale) offentlige goder. Der sigtes her til den omfattende Tiebout- og Oates-inspirerede forskning. Forfatterne argumenterer for, at også andre typer markedssvigt kan udgøre argumenter for kommunal intervention – for eksempel ufuldstændige lokale markeder.

Hvad angår statssvigt (kap. 3), gennemgår forfatterne også først kendte argumenter fra *Public Choice* litteraturen omkring *rent seeking*, *bureaucratic capture*, *revenue maximization* mv. Det traditionelle synspunkt er, at statssvigt er mindre sandsynligt hos kommunerne end hos staten. Det skyldes, at kommunerne ligger i en vis indbyrdes konkurrence, hvorimod staten har monopol på sine ydelser. Forfatterne vender her tingene på hovedet og argumenterer for, at statssvigt formentligt er et mere akut fænomen i den kommunale verden. Det skyldes en større grad af vælgerapati, mere udtalt informationsasymmetri mellem politikere og embedsmænd (på grund af flere deltidspolitikere), stærkere ”jernetkanter” mellem kommunale udvalg, interesseorganisationer og embedsværket og endelig en større grad af fiskal illusion i den kommunale verden på grund af kommunernes uigennemsigtige finansieringsstruktur.

Dollery og Wallis får altså opstillet en række interessante og provokerende hypoteser. Desværre forfølges de ikke rigtigt i resten af bogen. Den består af fire kapitler med empirisk belysning af emner, som kun sporadisk er berørt i bogens teoridel. Først belyses effektivitet i den kommunale opgaveløsning (kap. 4). Det sker via et meget omfattende *survey* af, hvad eksisterende forskning har påvist af mellemkommunale forskelle i effektivitet. Konklusionen er, at effektivitet varierer efter forhold som kommunalbestyrelsens politiske sammensætning, kommunens velstand, finansieringsstruktur, udliciteringsomfang mv. Det kan være interessant ud fra mange betragtninger, men er det ikke ud fra bogens teoretiske del, som handlede om forskellen mellem statslige og kommunale enheder, snarere end om mellemkommunale forskelle.

I de næste tre kapitler analyseres alternative kommunale organisationsprincipper. Først gennemføres en begrebsafklarende diskussion af marked, hierarki og netværk som alternative kommunale *governance*-strukturer. Herefter diskuteres forskellige strategier til at reformere eksisterende institutionelle arrangementer i den kommunale verden. Endelig redegøres for de konkrete reformerfaringer, som New Zealand har gjort sig på det kommunale område. Forfatterne synes gennemgående at have en forkærlighed for såkaldte *hope-based networks* som løsningen på markeds- og statssvigt. Disse netværk består af aktører med tro på fælles målsætninger og evne til at arbejde langsigtet. Forfatterne synes dog her at bryde deres eget "symmetri-argument", som siger, at forskellige institutionelle indretninger skal analyseres med udgangspunkt i de samme adfærdsforudsætninger (pp. 43-44). Da forfatterne analyserer markedsmodeller og hierarkiske modeller ud fra mere traditionelle *rational choice*-adfærdsantagelser, fremstår det teoretisk uafklaret, hvilket institutionelt arrangement der er bedst til at undgå stats- og markedssvigt.

Den samlede vurdering af bogen er, at den indeholder mange gode – og provokerende – teoretiske og empiriske pointer og indsigter. Men sammenhængen mellem bogens teoretiske og empiriske dele er for uklar. Den teoretiske del er deduktivt opbygget med et stringent klassisk udgangspunkt. I den empiriske del savner man en redegørelse for, hvorfor de valgte emner inddrages. Argumentationen fremstår her *ad hoc*-agtig og eklektisk trækkende på svært forenelige teoretiske perspektiver. Som læser leder man kort sagt efter en rød tråd i bogen.

Jens Blom-Hansen
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Iver B. Neumann, *Mening, Materialitet, Makt: En innføring i diskursanalyse*, Bergen: Fagbokforlaget, 2001, 205 s., N.kr. 278,00.

Den här boken är, som författaren säger i förordet, det närmaste man kan komma en kok-bok för dem som vill ge sig in i diskurs analys. Den talar om vilka ingredienser och instrument man behöver och hur man praktiskt skall gå till väga för att koka ihop sin soppa. Det är dessutom en modern kok bok som ger allmän information om ingrediensernas ursprung, vilka tillbehör som passar med rätterna, hur recepten man varieras, samt referenser för dom som vill läsa mer.

Boken börjar med två kapitel där Neumann i stora drag beskriver diskurs analysens ursprung samt dens plats i samhällsvetenskapen (kok-bokens näringslära). Neumann har valt att lägga vikten vid det som förenar diskurs analytiker med övrig kritisk samhällsvetenskaplig forskning (och speciellt den som bedrivs inom den så kallade Frankfurt skolan) och han beklagar att så mycket energi går till skolastiska dispyter i stället för att användas på kritisk social forskning (p. 28). I Neumanns läsning delar de flesta grenarna av nutida samhällsvetenskap den "post-positivistiska" insikten att "mening" gör människor och samhällen annorlunda som studie objekt än elektroniska system eller försöks-råttor. Och polarise-

ring runt post-modernismen (som Neumann ser som en debatt om vår tids natur) är därför överdriven och till stor del onödig. "Det å bedrive diskursanalyse ble i en helt unødvendig grad en markør for at man hørte til i en spesiell leir" (p. 27). För Neumann borde man i stället tänka på diskurs analysen som en (eller kanske *den?*) post-positivistiska forskningsmetoden (p. 36).

Neumann ägnar resten av boken till att beskriva vad den här post-positivistiska forskningsmetoden rent faktiskt går ut på och hur man kan gå till väga om man vill använda sig av den. Det rör sig om kok bokens recept del. Det hela börjar med ett kapitel om vad diskurser är. Det pekar speciellt till hur man praktiskt går tillväga för att avgränsa diskurser i tid och rum. Även om alla gärna skulle vilja skriva en genealogi motsvarande Foucaults *Histoire de la Folie* så är det, som Neumann framhåller, viktigt att kunna använda diskurs analys också för mindre ambitiösa projekt, av uppsats format. Neumann går därför igenom det han kallar "dem tre stegen": diskursens avgränsning, behandlingen av dess (många och motstridiga) representationer och klargörandet av dess inre logik. Han passar också på att förklara för läsaren betydelsen av koncept som *floating signifiers*, *nodal points*, och myter, liksom varför de är viktiga för diskurs analytiker. Men detta var förrätten.

Dom flesta recepten i den här kok boken är skrivna för dom som vill använda diskurs analys till en huvudrätt där "diskursens materialitet" är det centrala (kapitel 4). En viktig del av Neumanns projekt är att förklara att diskurser inte bara handlar det som är skrivet i texter eller idéer som är skilda från det materiella. Tvärtom för Neumann är "hovedpoenget med diskursanalyse å frembringe en metode som kan analysere det sproglige og det materielle i et helhetsperspektiv" (p. 81). Diskursen sätter ramar inom vilka handlande äger rum och den medför regelbundna handlingsmönster. För Neumann är diskursen en *feedback loop* mellan verklighet, värden och institutioner. Frågan för diskurs analytikern är hur *feedback loopen* fungerar (p. 93). En mycket konkret fråga som definitivt rör den "materiella värden".

Det är därför föga förvånande att skrivna texter inte framstår som speciellt viktiga ingredienser i Neumanns diskurs analys. "Händelser, tillstånd, subjekt-positioner och institutioner" är precis lika viktiga "utgangspunkter" för Neumanns version av diskurs analys. Kanske är de till och med viktigare, åtminstone för samhällsvetenskaplig forskning. Neumann påpekar nämligen att analyser som börjar och startar med texter tenderar att ta sociala processer som en ram runt texten snarare än att engagera sig med dem (p. 102). Och exemplen i boken är diskurs analyser med direkt förankring i sociala processer.

Det mest utvecklade exemplet är den diskurs analytiska studien av de relaterade diskurserna i Norges UD, om diplomati, och globalisering (som tar upp hela kapitel 6). Här påvisar Neumann att dikursers har effekt genom sin "tröghet". De är förankrade i, och upprätt håller, sociala processer och makt förhållande: Tal-skrivningen i Norges UD fortsätter att följa en rutin praxis som inte låter sig rubbas av en internationell diplomatisk diskurs i flux. Internationella diplomatisk praxis fortsätter relativt orörd av tryck från revolutionära stater. Och statssystemet fortsätter att ignorera trycket från globaliserings processerna. Den praktiska innebörden är att "når man analyserer diskurser, er det ofte fruktbart ikke bare å studere hvor-

ledes diskursen oppleves og oppbæres av sine bærere, men også å se på hvorledes den diskursen oppleves av andre som er i berøring med den" (p. 165).

Efterrätten som Neumann erbjuder sina läsare är en kort diskussion av diskurs analys och makt (kapitel 7). Här följer Neumann en dubbel linje. Å ena sidan påpekar han att diskurs analys tar makt på allvar. Den tar fram aspekter av makt som samhällsvetenskap ofta förbi ser idet. Det rör sig om makten som stammar från det normala, det tagna för givet. Det som aktörer inte själva har översikt över. Neumann kallar det "den fjärde dimensionen" (som läggs till Steven Lukes tre). Å andra sidan argumenterar Neumann att inte alla diskurser handlar om makt. Makt aspekten kommer in genom diskursernas effekter (p. 173).

Den här kok boken är författad för kockar i början på sin diskurs analytiska karriär. Som sådan är den öppen för två slags kritik. En typ av kritik är den som kommer från olika kategorier av specialister (främst näring specialister och kockar). Alla själ-vaktande samhällsvetenskapliga teoretiker kommer ofelbart att invända att Neumanns argument är förenklade och att deras eget perspektiv inte givits tillräckligt mycket plats och/eller rättvis behandling. Men även om den här typen av kritik är intressant för diskussion skall man nog ta den som en oundviklig konsekvens av bokens natur: den är skriven för att förenkla och förenkling kommer alltid till ett visst pris. Frågan är givetvis om priset är värt att betala. Skall det skrivas böcker för nybörjare i diskurs analys? Om svaret är ja så blir man nog tvungen att leva med förenkling.

Men det gör den andra typen av kritik är desto viktigare. Det är kritiken som kommer från dom som skall använda kok boken. Som vi alla vet (diskurs analytiker och kockar) finns det bra och dåliga kok böcker och få saker som gör en så besviken som en dålig kok bok. Ens mat (diskurs analys) blir ett fiasko (man får dåliga betyg) trots hårt arbete och dyrbara ingredienser. Dessvärre vet man sällan förrän man provat på om en kok bok i vilken kategori den faller. Men det finns mycket som talar för att Neumanns bok skulle kunna vara till hjälp för spirande diskurs analytiker här i Danmark. Den erbjuder tillgängliga svar på de vanligaste frågorna och den vanligaste kritiken som möter en ung diskurs analytiker. Neumann ger sina råd på ett mycket praktiskt sätt. Boken är späckad med exempel och illustrationer. Det gör boken till ett bra komplement till den teoretiskt mer ambitiösa introduktionen av Jørgensen och Winther (Marianne Winther Jørgensen and Louise Phillips, *Diskurs Analyse som Teori og Metode*, Roskilde: Roskilde Universitetsforlag, 1999). Slutligen så erkänner boken att det finns gränser för vad diskurs analys kan åstadkomma och pekar ut var dom går. Precis som sociala teorier i övrigt, saknar diskurs analys enkla lösningar på perenna problem. Men "man får anvende det som finnes til å forsette med empiriske undersøkelser of klette ut nye forslag till svar" (p. 132). Och den här boken är en hjälp på vägen för de som försöker sig på detta.

Anna Leander
COPRI
København

Modtagne bøger

- Andersen, Lars Erslev & Jan Aagaard, *Den afghanske forbindelse*, København: Mellemlfolkeligt Samvirke, 2002.
- Arnov, Lars Due, *Spanien, EF og Nato*, Skriftserie nr.1, Århus: Jean Monnet Center, Aarhus Universitet, 2001
- Bach, Henning Bjerregård, *Kontanthjælpsmodtageres aktivering og arbejdsudbud*, København: Socialforskningsinstituttet, 2002.
- Bach-Nielsen, Carsten, *Dannelse, Uddannelse, Universiteter. Festskrift til Henning Lehmann den 31. januar 2002*, Århus: Aarhus Universitetsforlag, 2002.
- Bauman, Zygmunt, *Fællesskab. En søgen efter tryghed i en usikker verden*, København: Hans Reitzels Forlag, 2002.
- Beck, Ulrich, *Slagmark*, nr. 34, Århus: Forlaget Modtryk, 2002.
- Boll, Joachim & Thomas Qvortrup, *Kontanthjælpsmodtagere og arbejdsmarkedet*, København: Socialforskningsinstituttet, 2002.
- Borchorst, Anette (red.), *Kønsmagt under forandring*, København: Hans Reitzels Forlag, 2002.
- Bukh, Per Nikolaj, *Opgaveskrivning*, København: Jurist- og Økonomiforbundets Forlag, 2001.
- Christiansen, Connie Carøe & Pernille Hohnen, *Betingelser for børns sociale ansvar*, København: Socialforskningsinstituttet, 2002.
- Danske arbejdspladser – Plads til alle? Resultater og perspektiver fra Socialforskningsinstituttets forskning om arbejdsmarkedets rummelighed*, København: Socialforskningsinstituttet, 2002.
- Filges, Trine m.fl., *Revalidering. Deltagere, forløb og effekter*, København: Socialforskningsinstituttet, 2002.
- Goldmann, Kjell, *Transforming the European Nation-State*, London: Sage Publications, 2001.
- Hedin, Astrid, *The Politics of Social Networks*, Lund: Lund Universitet, 2002.
- Journal of Peace Research*, vol. 38, no. 5 and 6, 2001 og vol. 39, no.1, 2002.
- Laursen, Finn (ed.), *The Amsterdam Treaty*, Odense: Odense Universitetsforlag, 2002.
- Lemke, Douglas, *Regions of Wars and Peace*, Cambridge: Cambridge University Press, 2002.
- Noer, Poul, *Frankrig mellem Afrika og Europa*, Skriftserie nr. 2, Århus: Jean Monnet Center, Aarhus Universitet, 2002.
- Paldam, Martin, *Udviklingen i Rusland, Polen og Baltikum*, Århus: Aarhus Universitetsforlag, 2002.
- Rostbøll, Grete F., *Borgerlige brydninger*, Frederiksberg: Thanning og Appel, 2002.
- Schröder, Gerhard (ed), *Progressive Governance for the XXI Century. Contributions to the Berlin Conference*, 2002.
- Van Krieken, Robert, *Norbert Elias*, København: Hans Reitzels Forlag, 2002.
- Østerberg, Dag, *Émile Durkheim- og hans teorier om samfundet*, København: Hans Reitzels Forlag, 2002.

Abstracts

Jens Peter Frølund Thomsen

Power and Pluralism

Robert A. Dahl's book *Who Governs?* is essential to scholars who intend to study community power. Dahl defines political power as control of political decisions and develops a new power methodology by measuring the power of individuals as ability to control the agenda with respect to key issues within different policy areas. While Dahl emphasizes direct power, he breaks new ground by drawing attention to indirect power, that is, where the real power holder is neither visible nor active. Indirect power reveals itself as anticipated reactions. Politicians fear resourceful groups. Even so, Dahl fails to fully develop the concept of indirect power. He did not examine the indirect power of economic lobbies in great detail. Analysis of indirect power requires a stronger focus on policy outcomes as they often indicate that decision makers anticipate reactions of the powerful.

Morten Larsen

The Ministry of Food, Agriculture and Fisheries: From the Industry's Right Hand to Protector of the Consumers?

The Ministry of Food, Agriculture and Fisheries (Ministry of Foodstuffs) was created in 1996. The background was a wish to strengthen consumer influence in a ministry traditionally known for its close ties to the industry. The reputation was primarily a product of the closed policy community surrounding the Ministry of Agriculture and Fisheries. Many scholars were sceptic as far as reorganizations and real changes, which led many to predict hard times for the consumers in the new Ministry. However, in questions regarding consumer interests, the Ministry placed the consumers high on the agenda even before the Ministry of Foodstuffs was created. In general, the reorganization did not change much in terms of taking care of consumer interests. The expansion of the Ministry's area of competence to include foodstuff control has given higher priority to issues that were previously suppressed. Despite political backing, cases under the Ministry do not always turn out as the consumers could have wished.

Anne Binderkrantz and Helle Carlsen

When Unity Ends: Party Splits in Denmark

Since 1953, there have been nine party splits in Denmark. The political disagreements that led to these splits were all related to the parties' position in Parliament and to the question of whether to pursue a cooperative political line. In a number

of cases, the MPs behind the splits had direct influence on the parliamentary majority and thus on the survival of the government. Finally, a central determinant of whether a disagreement leads to a party split seems to be that parties consider it likely that a new party can attract sufficient electoral support to obtain representation in Parliament.

Michael Baggesen Klitgaard

When Changes Stabilize: Scandinavian Welfare State Reforms in the 1990s

During the 1990's, unemployment benefit schemes in Sweden and Denmark were reformed in accordance with market-oriented principles. The reforms diverge in content, however, which is surprising as Social Democratic welfare state regimes, according to mainstream welfare state theories, are supposed to follow a common path. Theoretically framed by a historical institutional approach, this article explains Scandinavian variations as the result of differences in the formative moments of the policy programs. The main argument is that certain initial policy choices in t_1 establish different policy legacies, which affect new policy choices in t_2 .

Lars Johannsen

Democratization Theory: Clusters of Interpretations

Modernization theory's interpretations of democratic political development have been challenged by other theories in recent decades: Transition theory, (neo) institutionalism, civil society theory and the theory of social capital. While these theories all complement and qualify modernization theory, this article argues that the principal claim in modernization theory – that economic development leads to the emergence of new actors and values – stands. Democratization theory can, with modernization theory as its core, be seen as clusters of interpretations, which, in combination, explain why some countries undergo a democratic development and others do not.

Om forfatterne

Jens Peter Frølund Thomsen, cand.scient.pol., ph.d., lektor i komparativ politik ved Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet. Har i mange år beskæftiget sig med emnet politisk teori, herunder i særdeleshed teorier om magt og indflydelse i det moderne samfund. Har senest publiceret *Magt og indflydelse* (2000) under den danske Magtudrednings skriftserie. Andre forskningsinteresser er diskursanalyse, holdningsanalyse, samt velfærdsstatens kontinuitet og forandring. E-mail: froelund@ps.au.dk (hjemmeside: www.ps.au.dk/froelund).

Morten Larsen, stud.scient.pol., Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet. Et års studier ved University of Leicester, England og tidligere praktikant ved den danske ambassade i Prag, Tjekkiet. Nu studentermedhjælper ved international afdeling hos PLS Rambøll Management. Primære interesseområder er international politik og offentlig forvaltning, særligt udvidelsen af EU og samspillet mellem Folkeeting, ministerier og omgivelser. E-mail: morten_Q_larsen@hotmail.com

Anne Binderkrantz, cand.scient.pol., ph.d.-stipendiat, Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet. Studieophold ved University of Washington, Seattle. Primære interesseområder er rationel institutionel teori og samspillet mellem interesseorganisationer og andre politiske aktører. E-mail: asb@ps.au.dk

Helle Carlsen, cand.scient.pol., Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet. Studieophold ved National University of Ireland, Galway. Speciale om folketingspolitikeres repræsentationsopfattelse vurderet i et deliberativt demokratiperspektiv. Fuldmægtig i direktionssekretariatet i Hovedstadens Udviklingsråd. E-mail: hca@hur.dk

Michael Baggesen Klitgaard, cand.scient.adm., ph.d.-studerende i offentlig politik. Tilknyttet Center for Arbejdsmarkedsforskning på Institut for Økonomi, Politik og Forvaltning, Aalborg Universitet. Har studeret offentlig politik på Aalborg Universitet og statsvidenskab på Stockholms Universitet. Skriver afhandling om svenske og danske velfærdsstatsreformer i 1990'erne. Forskningsinteresser: Komparativ politik, institutionel teori, politisk økonomi. E-mail: michkk@socsci.auc.dk

Lars Johannsen, cand.scient.pol., ph.d., adjunkt, Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet. Forfatter til blandt andet *The Baltic States after Independence* (1999, med Ole Nørgaard), *The Constitution and Democracy: The Choice and Consequence of the Constitution in Post Communist Countries* (2000) og "Modernisation and Democracy: Electoral Systems as Intermediate Variables", i Elgström og Hyden (red.), *Development and Democracy: What have we learned and how?* (2002). E-mail: johannsen@ps.au.dk

34. årgang indeholder følgende temaer og aktuelle enkeltartikler samt anmeldelser

Den danske velfærdsstats muligheder og problemer

Jørgen Goul Andersen: Velfærd uden skatter. Det danske velfærdsmirakel i 1990'erne

Torben M. Andersen: Internationalisering og velfærdssamfund

Peter Abrahamson og Anette Borchorst: EU - en udfordring for den danske velfærdsstat?

Anders Lindbom: Den svenska välfärdsstaten under 1990-talet. Vad kan Danmark lära av de svenska erfarenheterna?

Christoffer Green-Pedersen: Den danske velfærdsstat fra afgrundens rand til efterlønsreform. En oversigt.

Vibeke Normann Andersen og Kasper Møller Hansen: Deliberativt demokrati og den nationale folkehøring om euroen

Søren Risbjerg Thomsen: Tripelvalget 2001: Valgvind, meningsmålinger og valgkamp

Artikler uden fælles tema

Jens Peter Frølund Thomsen: Politisk magt og pluralisme

Morten Larsen: Fødevareministeriet: fra erhvervets forlængede arm til forbrugernes beskytter?

Anne Binderkrantz og Helle Carlsen: Når sammenholdet brydes: splittelser af partier i Danmark

Michael Baggesen Klitgaard: Når forandringer stabiliserer: skandinaviske velfærdsstatsreformer i 1990'erne

Lars Johannsen: Demokratiseringsteori: klynger af forklaringer

Den tredje vej

I de senere år er udtrykket "Den tredje vej" blevet anvendt om en politisk kurs, som specielt Socialdemokraterne anført af det britiske New Labour er slået ind på. Det mere præcise indhold af denne kurs står ikke klart, ligesom der kan rejses tvivl om, hvor meget nyt, der er tale om. På den baggrund vil dette temanummer sætte den tredje vej til diskussion. Dels ved politisk-teoretiske betragtninger med udgangspunkt i den britiske case. Dels ved at undersøge om ensartede "tredje vejs"-udviklingstendenser kan opspores inden for konkrete danske politikfelter: skolepolitik, sundhedspolitik og velfærdspolitik.

Integration og institutioner i EU

Solid viden om EU er en mangelvare. Det gælder også analytisk funderet viden. Det er det ene udgangspunkt for temanummeret. Det andet er, at EU nok har sine egne træk, men at det som politisk institution lader sig studere med gængse politologiske teorier. Temanummeret demonstrerer det med en spatial analyse af afstemningsreglerne og deres betydning for samspillet mellem EU's institutioner, analyser af henholdsvis medlemslandenes interessevaretagelse (arbejdstidsdirektivet) og kommissionens rolle som policy-entreprenør i WTO-sammenhæng. Endelig er der en analyse af Nice-traktatens fastlæggelse af nye stemmewægte i rådet.

Abonnementspriser for 33. årgang:

Studenterabonnement	210,00 kr.
Normalabonnement	295,00 kr.
Institutionsabonnement	395,00 kr.
Enkeltnummer	100,00 kr.

Bestilling af abonnement eller enkeltnumre:

Indbetal beløbet på girokonto 5 04 51 93

Tidsskriftet *Politica*

c/o Institut for Statskundskab

Universitetsparken

8000 Århus C

eller pr. e-mail: Politica@ps.au.dk; telefon: 89 42 12 53

Efter bestilling kommer tidsskriftet automatisk med posten.

Husk tydelig afsenderadresse.

33. årgang af *politica* kan stadig fås:

Forfatninger mellem jura og politik

Mads H. Qvortrup: Indledning: Udkast til en teori om forfatningsændringer

Ditlev Tamm: Hvorfor skal grundloven revideres?

Jørgen Elklit: Bør folketingsvalgloven revideres?

Jan-Erik Lane: Konstitutionell politik - nytta och kostnad

Peter Kurrild-Klitgaard: Velstandens grundlov: Magtdeling, rettigheder og gevinstsøgning

Mogens Storgaard Jakobsen, Regin Reinert og Søren Risbjerg Thomsen: Afstemningen om den fælles mønt - social baggrund og holdninger

Rusland før og efter Putins magtovertagelse

Karin Hilmer Pedersen og Mette Skak: Rusland mod det tredje årtusinde

Karin Hilmer Pedersen: Rusland og retssamfundet

Märta-Lisa Magnusson: Den russiske forfatnings(u)orden. Om sam- og modspillet mellem centralmagten og regionerne

Ib Faurby: Ruslands væbnede styrker i krise og krig

Mette Skak: Den demokratiske fred og Rusland

Rasmus Abildgaard Kristensen: Minoriteters krav om selvbestemmelse og det internationale samfund

EU, Danmark og ØMU'en

Karsten Skjalm: ØMU'en og den politiske integration efter den danske euro-afstemning

Jens Henrik Haahr: EU's legitimitetsproblemer. Deliberation og nationale interesser i den europæiske udviklingsproces

Reimer R. Nielsen: Efter Nice: Den europæiske forsvarsdimension og det danske forsvarsforbehold

Peter Riis og David Munis Zepernick: EU: En udfordring til dansk politik

Curt Sørensen: Fra sovjetologi over transitologi frem mod en komparativ og historisk politisk sociologi

Axel Hadenius: Ole Nørgaard: *Economic Institutions and Democratic Reform: A Comparative Analysis of Post-Communist Countries*, 2000

Hans Aage: Transition til demokrati og velstand

Frie artikler

Preben Bonnén: USA's planer om et missilforsvar og de politiske omkostninger i lyset af sikkerhedsdilemmaet

Gorm Rye Olsen: Offentlig opinion i Europa og udviklingsbistand til Afrika: er der en sammenhæng?

Anders Lundkvist: Demokrati

Kristian Sloth: Bristede illusioner i Afrikas mikrokosmos: Sudans mislykkede nationsdannelse

Ylva Norén Bretzer: Socialt kapital i tre akter

Políticas ph.d.-serie

Thomas Pallesen, *Health Care Reforms in Britain and Denmark: The Politics of Economic Success and Failure*, 1997, kr. 125,00.

Asbjørn Sonne Nørgaard, *The Politics of Institutional Control: Corporatism in Danish Occupational Safety and Health Regulation & Unemployment Insurance, 1870-1995*, 1997, kr. 125,00.

Lars Dahl Pedersen, *The Politics of Cost Containment in Public Services. Hospital Budgeting in Denmark, Germany, and the Netherlands, 1978-92*, 1997, kr. 125,00.

Jens Bejer Damgaard, *Styring og effektivitet: Organisering af dansk børnepassning*, 1998, kr. 125,00.

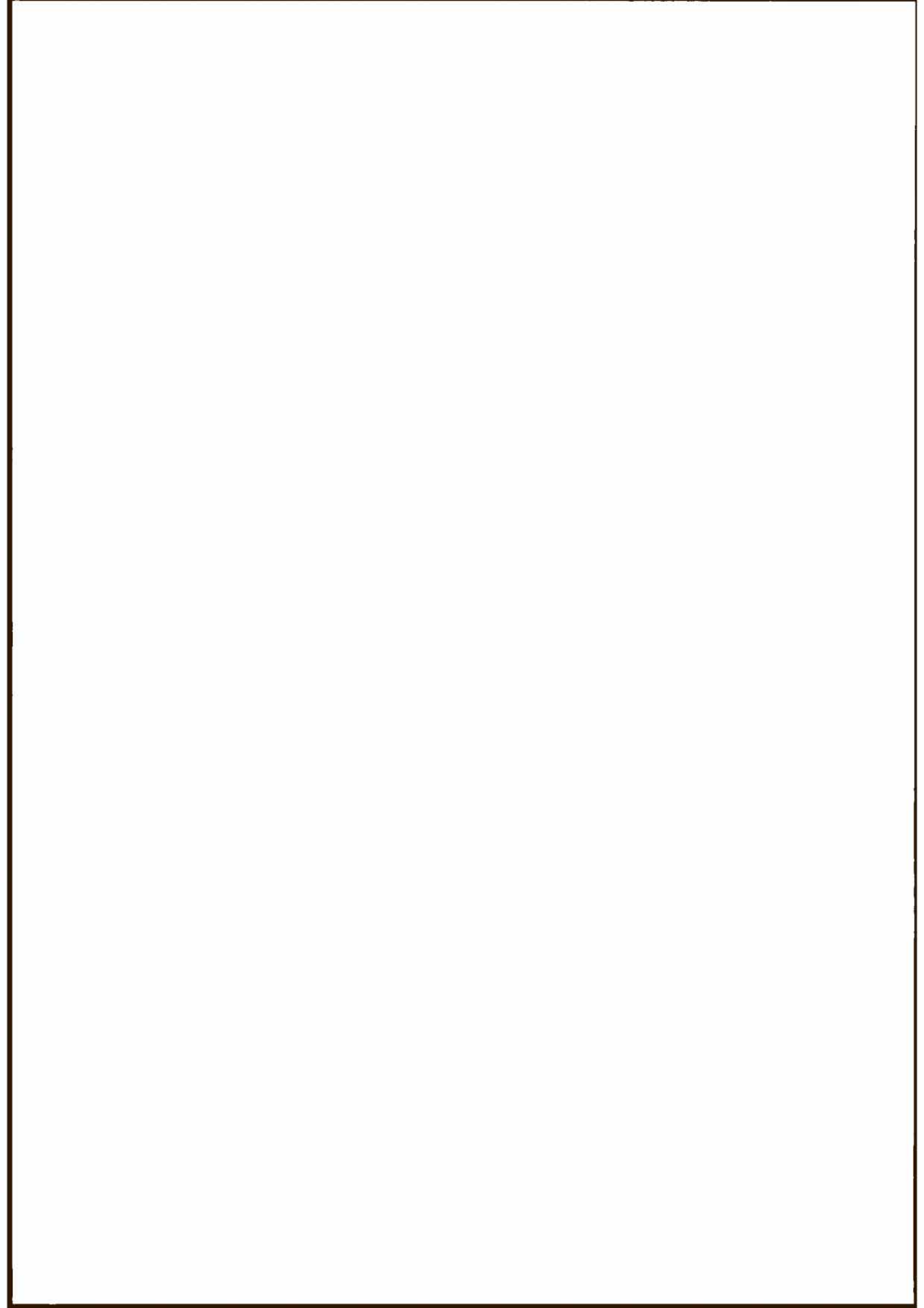
Iben Nathan, *When Poor People Participate. A Case Study of a Local Government Election in a Locality of Rural Bangladesh*, 1998, kr. 125,00.

Jens Blom-Hansen, *Studier i statens styring af den kommunale sektors økonomi*, 1998, kr. 50,00.

Aksel Vladimir Carlsen, *Socialdemokratismens muligheder og begrænsninger i det postsovjetiske Rusland*, 1999, kr. 125,00.

Hanne Marlene Dahl, *Fra kitler til eget tøj - Diskurser om professionalisme, omsorg og køn*, 2000, kr. 125,00.

Lars Johannsen, *The Constitution and Democracy: The Choice and Consequence of the Constitution in Post-Communist Countries*, 2000, kr. 125,00.

34. årg. nr. 2 2002

politica

TIDSSKRIFT FOR POLITISK VIDENSKAB